

4 Etnické dáta na Slovensku v rokoch 2018 až 2021

Ábel Ravasz, Ľuboš Kovács*

Výkon politik založený na dátach sa v poslednom desaťročí stáva nepopierateľnou premisou verejnej politiky aj v kontexte Slovenskej republiky. Presné a spoľahlivé informácie a dáta sú základom pre správne rozhodnutia. Platí to najmä pre oblasť hospodárskej politiky, ktorej dopad na všetky segmenty života obyvateľstva je nezanedbateľný a dlhodobý. Relevancia tohto prístupu je ale takisto badateľná v problematike rozvoja regiónov, ako aj priamo pri práci v oblastiach špecifických pre etnické menšiny.

Na Slovensku práve v posledných rokoch vznikol relatívne obsiahly korpus databáz založených na etnických dátach a publikácií s týmto zameraním. Týkajú sa najmä rómskych komunít na Slovensku – vzhľadom na zvýšenú potrebu presného cielenia integračných opatrení pre túto skupinu obyvateľstva. Tieto výskumy poukazujú na nevyhnutnosť zberu dát na mikroúrovniach (etnickej, regionálnej) za účelom vykonávania opatrení „šitých na mieru“ skupinám obyvateľstva so špecifickými potrebami, ktoré plošné opatrenia z centrálnej úrovne nepokrývajú.

Tento článok má ambíciu taxatívne pomenovať tieto výskumy, predstaviť ich metodiku, obsah a limitácie, ako aj spôsoby ich využívania v prospech ďalšieho výskumu². Jednotlivé typy zisťovaní sú v texte zoradené chronologicky, podľa času zverejnenia prvotných dátových výstupov.

Čo sa týka etnických dát, narážame aj na problémy s primeranou ochranou dotýčajúcich menšinových komunít, so senzitívnym využívaním a zverejňovaním dát, ale aj s participatívnym prístupom k zberu dát. Diskusia o potrebe a postupoch pri nastavení noriem a smerníc pre zber a prácu s etnickými dátami ako neopomenuteľný aspekt práce v tejto oblasti sa deje naprieč krajinami EU. (Farkas, 2017) Tento článok si síce nekladie za svoj primárny cieľ prispieť do tejto diskusie, čo si však netreba vysvetľovať ako nepripisovanie dôležitosti tejto téme, či ignorovanie ňou nastolených otázok.

Na záver stručne reflektujeme aj výzvy, ktoré sa týkajú budúcnosti zberu a využívania etnických dát, od zvýšenej potreby ochrany osobných údajov, až k iniciatívam na celkové zrušenie zberu etnických dát.

* Inštitút Mateja Bela, abelravasz@gmail.com a lubos.kovacs@gmail.com.
Za pripomienkovanie článku autori ďakujú Andrejovi Belákovi, Táni Grauzelovej, Slavomírovi Hidasovi, Gabrielovi Machlicovi, Filipovi Markovičovi a Alexandrovi Mušinkovi, ako aj recenzentom.

² Autori článku sa aktívne spolupodieľali na vytvorení niekoľkých zo zmienovaných výskumov, publikácií a databáz, a to najmä v prípade výskumov EU SILC MRK 2018 a Atlas rómskych komunít 2019.

4.1 EU SILC MRK (2018, 2020)

Pravidelné celoeurópske zisťovanie o príjmoch a životných podmienkach domácností EU SILC (Survey of Income and Living Conditions) sa na Slovensku realizuje každoročne od roku 2005. Ide o výberové zisťovanie na úrovni domácností a jednotlivcov, ktoré umožňuje porovnanie s ostatnými krajinami EÚ, ale aj longitudinálne časové porovnanie vývoja na Slovensku. (Kováčová a Vlačuha, 2020)

Napriek veľmi podrobnému popisu životných podmienok, ktoré výstupy z tohto zberu údajov poskytujú, analýzy týchto výstupov už dlhodobo reflektujú nedostatočnú senzitivitu smerom k marginalizovaným rómskym komunitám žijúcim na Slovensku. Zjednodušene povedané, domácnosti žijúce vo vylúčených komunitách nemajú šancu sa do výberovej vzorky dostať. Preto vznikla iniciatíva za účelom vytvorenia špeciálnej databázy EU SILC MRK (*marginalizované rómske komunity*).

Výskum bol realizovaný v spolupráci Úradu splnomocnenca vlády pre rómske komunity (ÚSVRK) a Štatistického úradu SR a financovaný prevažne z eurofondov³. Zisťovanie sa realizovalo dvakrát, a to v rokoch 2018 a 2020, na vzorke 1000+ domácností. Do vzorky sa mohli dostať rómske domácnosti žijúce v tzv. koncentráciách MRK ako aj v obciach kde je podiel rómskych obyvateľov viac ako 50 %. Vzorka bola vybraná s pomocou databázy Atlasu rómskych komunít 2013, teda na báze pripísanej etnicity. Výber rešpektoval územné rozlíšenie koncentrácií (vo vnútri, na okraji a mimo obce), ako aj príslušnosť k obci/mestu. Domácnosti, ktoré boli náhodne vybrané do vzorky, boli potom navštívené anketármi. V čase písania tohto článku boli sprístupnené údaje z prvého zberu dát v roku 2018, ako aj analytická správa (Grauzelová a Markovič, 2020), pričom dáta a analýza druhej fázy zberu sa očakáva v nasledujúcich mesiacoch.

Dáta EU SILC sa týkajú okruhov ako demografické ukazovatele, zamestnanosť, bývanie, vzdelávanie, zdravie, sociálna a materiálna deprivácia, zloženie príjmov a finančná situácia. Väčšina otázok kopíruje štandardný dotazník EU SILC, no boli pridané ďalšie premenné, špecifické pre skúmanú cieľovú skupinu. Dáta sú získavané až po úroveň domácností, pričom v každej domácnosti bol vyplnený dotazník na úrovni jednotlivca všetkými členmi vo veku nad 15 rokov. Databáza aj výskumná správa (z roku 2018) sú dostupné na webovom sídle ÚSVRK.

Výstupy zo zisťovania EU SILC MRK sú reprezentatívne na úrovni celej Slovenskej republiky ako aj na úrovni troch samosprávnych krajov SR s najväčším zastúpením ľudí z prostredia MRK – Banskobystrického, Košického a Prešovského. Porovnanie výsledkov zo zisťovania EU SILC MRK so štandardným zisťovaním EU SILC v Slovenskej republike ako aj EÚ prináša nový náhľad na stav a kvalitu životných podmienok marginalizovanej rómskej populácie na Slovensku. Dve zisťovania v rozostupe dvoch rokov financované z prostriedkov európskych štrukturálnych fondov však pravdepodobne neprinesú potrebnú informovanosť o zmenách týchto podmienok v čase (aj keď môžu poskytnúť čiastkový obraz o dopadoch pandémie COVID-19, keďže druhá fáza zisťovania prebiehala práve v období pandemických opatrení). Každopádne je ale nutné konštatovať potrebu pravidelného zberu týchto dát aj v nasledujúcich rokoch. Pokračovanie však zatiaľ nemá žiadneho gestora ani financovanie.

³ Ide o Národný projekt „*Monitorovanie a hodnotenie inkluzívnych politík a ich dopad na marginalizované rómske komunity (2016-2022)*“ (NP MaH), ktorý sa realizuje v rámci Operačného programu Ľudské zdroje (OP ĽZ).

4.2 Atlas rómskych komunít 2019

Atlas rómskych komunít predstavuje sériu prehľadových publikácií popisujúcich polohu, veľkosti a infraštruktúru rómskych komunít na území Slovenskej republiky. Prvý Atlas vznikol v roku 2004 (Radičová et al., 2004), nasledujúci v roku 2013 (Mušínska et al., 2014). Databáza v poradí tretieho Atlasu vznikla v spolupráci ÚSVRK a Inštitútu pre výskum práce a rodiny a bola financovaná z eurofondov ako súčasť NP MaH. Prvotný zber dát sa udial formou dotazníku smerom k obciam, údaje z ktorého boli následne preverované spolupracovníkmi v teréne. Databáza, ako aj sprievodná publikácia (Ravasz et al., 2020) a sú pre verejnosť dostupné online.

Základným analytickým prvkom Atlasu 2019 je koncentrácia⁴. Koncentrácie sú definované ako „územné oblasti, kde v bezprostrednej vzájomnej blízkosti býva značný počet osôb, resp. rodín z rómskych komunít. Ide o lokality mimo obce, na okraj obce, v rámci obce (t.j. osady, rómske ulice, rómske bytovky) a obce s rómskou majoritou“. (Ravasz et al., 2018: s. 7) Do Atlasu 2019 sa dostali obce s koncentraciami v počte minimálne 30 obyvateľov z rómskej komunity, ale aj obce s minimálne 30 % rómskeho obyvateľstva v rámci populácie danej obce. Celkovo tak databáza obsahuje 1 102 koncentrácií v 825 obciach.

Dáta Atlasu sú zaznamenané na úrovni obcí a koncentrácií, bližšia špecifikácia dát (na domácnosti alebo jednotlivcov) nie je možná. Dáta sú založené na pripísanej etnicite, čo znamená, že sú iba kvázi-etnické: vzťahujú sa na celé lokality označené zástupcami obcí ako relevantné pre zisťovanie, bez ohľadu na etnickú sebaidentifikáciu miestnych obyvateľov. To znamená, že do „rómskych komunít“ sú zarátaní aj nerómovia žijúci v týchto lokalitách a zároveň Atlas nezberá detailné dáta o Rómoch žijúcich mimo koncentrácií.

Hlavné témy spracované v databáze Atlas rómskych komunít 2019 sú demografia, priestorové rozloženie, typy koncentrácií a bývaní, pozemky, prístup k infraštruktúre, dostupnosť služieb, sociálne služby, pokrytie pomáhajúcimi profesiami a ďalšie. Pri údajoch o počte obyvateľov, vzdialenostiach, či miere pokrytia infraštruktúrou ide zakaždým o kvalifikované odhady hodnôt premenných zástupcami obcí, ku ktorým patria dané referenčné koncentrácie.

Atlas rómskych komunít je celoplošným zberom údajov čo znamená, že sa zamerával na všetky obce SR, v ktorých je prítomná rómska komunita v minimálnej stanovenej miere. Získané dáta preto umožňujú porovnávať situáciu v rámci vyššie uvedených aspektov infraštruktúry a dostupnosti v rámci obcí, okresov aj samosprávnych krajov SR, no rovnako aj medzi lokalitami definovanými ako koncentrácie a bezprostredne blízkymi majoritnými časťami obcí, ku ktorým tieto lokality prislúchajú.

Atlas rómskych komunít nie je pravidelným zisťovaním na základe jednotnej metodiky, čiže spoľahlivé porovnanie získaných údajov v čase je do veľkej miery problematické. Nastavenie štandardizovanej metodiky umožňujúcej pravidelné opakovanie, porovnateľnosť ako aj spätnú komparatívnosť dát bolo najväčšou výzvou pri tvorbe Atlasu rómskych komunít 2019, a je žiaduce nadviazať na túto metodiku aj v budúcich iteráciách za účelom získavania čo najspoľahlivejších informácií v tejto oblasti v čase.

⁴ V predošlých iteráciách Atlasu sa používal pojem „osídlenie“.

4.3 Databáza organizácie Zdravé regióny

Organizácia Zdravé regióny, ktorá je príspevkovou organizáciou Ministerstva zdravotníctva, realizovala v roku 2019 meranie podmienok pre zdravie vo vylúčených rómskych osídleniach na Slovensku. Ide o meranie, ktoré malo vyprodukovať vstupné dáta k meraniu úspešnosti práce organizácie v období 2019-2022. Zber bol financovaný z eurofondov⁵.

Základnou jednotkou databázy sú jednotlivci žijúci vo vylúčených rómskych osídleniach. Na úvode výskumu bolo realizované terénne sčítanie domácností v 232 lokalitách, kde pracuje organizácia Zdravé regióny. Následne bolo vykonaných vyše 13 500 rozhovorov s obyvateľmi týchto lokalít. Súčasťou zisťovania bol aj empiricky vykonaný census - obydliá, vybrané prvky infraštruktúry, ako aj ľudia boli spočítavaní priamo v teréne, čo môže slúžiť ako alternatíva k metóde pripísanej etnicity, na ktorej je založené zisťovanie Atlasu rómskych komunít⁶. Následné zisťovanie ďalších aspektov kvality života a zdravia prebiehalo na vzorkách domácností reprezentatívnych pre dané lokality. Okrem týchto lokalít bolo zmapovaných ďalších 34 (bez prítomnosti Zdravých regiónov), ktoré majú slúžiť ako kontrolná skupina pri opakovaní zberu dát po roku 2022. Porovnanie medzi 2019 a 2022 má slúžiť ako meradlo úspešností intervencií v lokalitách, kde pracujú asistenti osvetly zdravia.

Rozsah zbieraných dát sa týka najmä zdravia obyvateľov vylúčených komunít, no presahuje aj do iných oblastí, konkrétne demografie, psychickej záťaže, materiálnych podmienok a spoločenského postavenia respondentov. Následne sa zmerali zdravotné potreby skúmaného obyvateľstva. Primárnym účelom zberu dát je síce vyhodnotenie dopadov intervencií v oblasti zdravia, no zisťovanie ako také je zároveň jedinečným zdrojom informácií o disparitách aj v ďalších aspektoch životných podmienok v regiónoch, kde žijú rómske komunity.

Vzhľadom na citlivosť dát, databáza zatiaľ nebola publikovaná. Existuje však rozsiahla výskumná správa, ktorá je dostupná aj verejnosti. (Belák, 2020)

4.4 Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2021

V roku 2021 bolo vykonané pravidelné sčítanie obyvateľstva Slovenskej republiky. Realizátorom sčítania je Štatistický úrad SR, pričom presné podmienky a obsah sčítania boli určené zákonom⁷. Ide o jediné celoplošné sčítanie obyvateľov na Slovensku, ktoré zahŕňa otázku aj o etnickej príslušnosti. Historicky prvýkrát sa zber dát realizoval aj v online priestore. Občania mohli dotazník vyplniť sami elektronicky na stránke Štatistického úradu (v mesiacoch február-marec 2021) alebo neskôr formou asistovaného sčítania (v mesiacoch máj-jún 2021).

Sčítanie pracuje od roku 1991 s otázkou identity na báze sebaidentifikácie. Občania môžu uviesť ľubovoľnú národnosť podľa vlastného uváženia. Popri ponúknutých možnostiach (slovenská národnosť a oficiálne uznané národnosti Slovenska) môže respondent uviesť aj „inú“ národnosť formou dopisovania. Rovnako si respondent môže vybrať aj materinský jazyk.

Novinkou sčítavania v roku 2021 bola možnosť uviesť aj druhú národnosť. Po otázke na „prvú“ národnosť dostal občan možnosť prihlásiť sa aj k ďalšej národnosti. Opäť, respondent mohol označiť akúkoľvek druhú národnosť, vrátane „inej“. Ide o metodické riešenie, ktorá kopíruje prax okolitých krajín. (Autorský kolektív, 2018) Dôvodom jeho zavedenia bolo okrem iného aj to, že takto dokážeme získať presnejší prehľad o vzorcoch identity a národnosti obyvateľstva Slovenska. Prospešné to môže byť najmä v prípade rómskych komunít⁸, ale aj národností s veľkou mierou asimilovanosti.

⁵ Ide o Národný projekt „Zdravé komunity 2B“, ktorý sa realizuje v rámci OP IZ.

⁶ Zisťovanie preukázalo, že v daných lokalitách sa absolútne väčšiny obyvateľov sami považujú (aj) za Rómov.

⁷ Zákon č. 223/2019 o sčítaní obyvateľov, domov a bytov v roku 2021.

⁸ Atlas rómskych komunít 2019 eviduje cca. 450 tisíc ľudí ktorí sú svojim okolím považovaní za Rómov; sčítanie obyvateľstva v roku 2011 však na Slovensku eviduje „iba“ 105 tisíc Rómov, čo znemožňuje využiteľnosť censu z hľadiska sledovania akýchkoľvek dlhodobých trendov v tejto populácii.

V prípade materinského jazyka nastala iná zmena: kým v roku 2011 boli skúmané tri rôzne otázky (materinský jazyk, najčastejšie používaný jazyk na verejnosti, najčastejšie používaný jazyk v domácnosti), v roku 2021 sa použila iba otázka materinského jazyka. Úsilie zaviesť aj v tomto prípade dve možnosti, tak ako je to v prípade národnosti, nebolo úspešné kvôli zápornému stanovisku Štatistického úradu.

Sčítanie mapuje široký diapazón premenných, vrátane demografie, ekonomickej aktivity, vzdelanostnej úrovne, náboženstva, podmienok bývania, či mobility obyvateľstva. Databáza bude napojená na administratívne dáta štátu⁹, poskytujúc širší rozsah informácií zameraných na životné podmienky, zdravie príjmy, sociálnu ochranu či vybrané majetkové pomery obyvateľstva. Údaje z jednotlivých sčítaní obyvateľstva sú komplementárne ku štvrťročne, polročne a ročne zbieraným údajom, dostupným vo verejných databázach Štatistického úradu Slovenskej republiky, no na desaťročnej báze poskytujú unikátne informácie o štrukturálnych zmenách v demografických, socioekonomických a kultúrnych aspektoch života obyvateľov Slovenskej republiky.

Dáta zo sčítania sú získavané na úrovni jednotlivca, no sprístupnené sú podľa jednotlivých oblastí v agregovanej podobe za celú populáciu SR, samosprávnych krajov, v prípadoch niektorých konkrétnych premenných aj okresov a obcí. Údaje špecificky zamerané na príslušníkov jednotlivých menšín na týchto úrovniach nie sú priamo dostupné, no sú sekundárne derivovateľné prostredníctvom ďalších analýz.

Publikovanie dát z najnovšieho sčítania sa očakáva na konci roku 2021. Ako osobitne dôležitú tému môžeme uviesť spracovanie otázok týkajúcich sa národností, kde sa ponúkajú viaceré modely interpretácie: brať obe otázky ako rovnocenné (tzv. maďarský model) alebo robiť rozdiel v dôležitosti podľa poradia (tzv. poľský model). (Ravas a Kovács, 2021)

4.5 Databáza Inštitútu finančnej politiky

Menej známou, ale veľmi dôležitou súčasťou ekosystému etnických dát na Slovensku je databáza, ktorá vznikla na Inštitúte finančnej politiky prepojením dát z Atlasu rómskych komunít 2013 s administratívnymi dátami štátu. Údaje v tejto databáze predstavujú odhad rómskej populácie v obciach s koncentrovanými osídleniami s dodatočnými charakteristikami či údajmi, ktoré pochádzajú z administratívnych databáz. Údaje boli anonymizované.

Samotná databáza verejnosti nie je dostupná, využívajú ju však analytické inštitúty ministerstiev pre účely analýz v oblastiach zamestnanosti (Hidas, Lafférová a Machlica, 2018) a zdravia (Bojko et al., 2018), ako aj pri vytvorení správy hodnota za peniaze výdavkov pre skupiny ohrozené chudobou (Autorský kolektív, 2020). Na výsledky nadväzovali zakaždým konkrétne odporúčania v oblasti verejných politík.

Vzhľadom na veľký potenciál, no zároveň aj vysokú senzitivitu tejto databázy, sa javí ako potrebná jej štandardizácia formou pravidelného zberu údajov na základe prieskumov, ako aj zber administratívnych údajov pri konkrétnych projektoch (napr. inkluzívne vzdelávanie), ktoré by rezorty dokázali následne vyhodnocovať z pohľadu etnicity.

⁹ Ide o registre: Register fyzických osôb a Register adries Ministerstva vnútra SR, Centrálny register poisťencov verejného zdravotného poistenia Úradu pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou, Informačný systém Sociálnej poisťovne, Informačný systém Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR, Informačný systém Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny, Informačný systém Finančného riaditeľstva SR, Informačný systém Úradu geodézie, kartografie a katastra SR, Informačný systém Ministerstva životného prostredia SR, Evidencia obvinených a odsúdených Zboru väzenskej a justičnej stráže. Prameň: <https://www.scitanie.sk>.

Tabuľka 1. Etnické databázy na Slovensku, 2018-2021

Databáza	Rok zberu	Vzorka	Granularita zberu	Dostupné verejnosti	Úroveň sprístupnenia dát
EU SILC MRK	2018, 2020	reprezentatívna pre marginalizované rómske komunity	domácnosť, jednotlivec	áno	SR, kraj
Atlas RK	(2013) 2019	celoplošná (všetky obce a koncentrácie na Slovensku)	koncentrácia, obec	áno	obec, koncentrácia
Zdravé regióny	2019 (2022)	celoplošná pre lokality kde pracuje organizácia	jednotlivec	nie	-
Sčítanie	(2011) 2021	celoplošná (každý občan Slovenska)	domácnosť, jednotlivec	áno	SR, kraj, okres, obec
Databáza IFP	priebežne	nereprezentatívna (ľudia identifikovaní podľa opory výberu)	jednotlivec	nie	-

Prameň: autori

4.6 Záver: budúcnosť etnických dát na Slovensku

Etnické dáta sa na Slovensku využívajú najmä pri nastavovaní a vyhodnocovaní politík zameraných na rómske komunity. Nie je to však železné pravidlo: niektoré prieskumy (napríklad sčítanie obyvateľstva) ponúkajú dáta o ďalších národnostných komunitách Slovenska. Existujú aj menšie, lokálne a/alebo špecializované zbery dát o iných etnických, sociálnych a demografických skupinách (napr. Mušínska a Mušínska, 2011; Autorský kolektív, 2016).

V prípade takmer každej etnickej menšiny je ťažké definovať, kto sa dostane do výskumného zámeru, či vzorky. Ak sa spoľehame „iba“ na sčítanie, ktoré je založené na etnickej sebaidentifikácii, tak nám zo vzorky „vypadne“ výrazná a pre účely výskumu neopomenuteľná časť obyvateľov považovaných svojim okolím za príslušníkov národnostných menšín. Atlas rómskych komunit 2019 napríklad pracuje s celkovým počtom cca. 450 tisíc ľudí, ktorí sú svojim okolím považovaní za Rómov; sčítanie obyvateľstva v roku 2011 však na Slovensku eviduje „iba“ 105 tisíc Rómov. Niektoré etnické skupiny môžu mať spornú definíciu. Ide napríklad o Rusínov, Goralov či Moravanov, teda skupiny, na ktoré nie je v každom kontexte nahliadané ako na menšiny. Príprava kvalitných dát je preto v prípade týchto menšín veľmi ťažká.

Niektoré z vyššie citovaných zdrojov, respektíve analýzy a štúdie, reagujú na tento problém používaním proxy metód, napr. Marcinčin a Marcinčinová (2009). To znamená, že okrem sčítania obyvateľstva, ktoré má ambíciu zrátať všetkých obyvateľov krajiny, žiadny iný výskum nechce mapovať všetkých Rómov. Takmer všetky vyššie uvedené výskumy používajú ako hlavný zdroj dát pre svoje ciele nie sčítanie, ale sériu Atlas rómskych komunit. Rôzne iterácie Atlasov slúžili pre vytvorenie opory výberu pre EU SILC MRK, pre konštruovanie databázy Ministerstva financií, ale aj pri selekcii lokalít, kde pracuje organizácia Zdravé regióny (ktoré potom tvorili vzorku ich výskumu).

Znamená to, že tieto zdroje dát „zdedili“ od Atlasov fókus na „rómske komunity“, a teda na lokality, kde ľudia považovaní svojim okolím za Rómov žijú spolu vo väčších skupinách. Ako sme hore uviedli, ide o kvázi-etnický prístup, kde nie všetci, ktorí sa dostanú do vzorky sú Rómovia, naopak nie každý Róm má šancu sa do nej dostať.

Otázkou však nie je iba to, ako získať dobré etnické dáta, ale aj to, či sa to vôbec má robiť. Je to otázka, ktorá v slovenskom kontexte rezonuje minimálne pätnásť rokov. Zber etnických dát sa veľmi ľahko dostáva do kolízie s ľudskými právami. Z istého hľadiska už iba samotné definovanie cieľovej skupiny na etnickej báze môžeme považovať za porušenie právnych noriem. (Pre širšiu diskusiu tejto témy vid' napr. Škobla, Leončíkas a Štěpánková, 2008.)

Odpoveďou na otázku či zbierať je pre veľa výskumníkov fakt, že síce zber etnických dát môže byť v hraničnom pásme etickosti, nezberať etnické dáta znamená strácať prehľad o realite, čo škodí dotýčným komunitám bezprostredne; „v kontexte vedeckých analýz

ako aj v rovine plánovania a implementácie štátnych a lokálnych politík je absencia takýchto údajov výrazne obmedzujúca" (Mušinka a Pollák, 2013).

Nevyhnutnosť zohľadnenia týchto údajov sa prejavuje ešte výraznejšie pri analýzach životných podmienok, zdravia a kvality života obyvateľstva na úrovni regiónov. Pri analýze sociálnych a demografických disparít na úrovni samosprávnych krajov či jednotlivých okresov Slovenskej republiky, a vyhodnocovaní štátnych intervencií v regiónoch je miera zastúpenia komunití vylúčených na etnickej báze neopomenuteľným ukazovateľom, napr. Marcinčin, Kocanová a Kovács (2021). Zber relevantných etnických dát je aj z tohto hľadiska častou požiadavkou európskych inštitúcií smerom k členským štátom, vrátane Slovenska, napr. European Court of Auditors (2016).

Ďalším dôležitým argumentom v prospech zachovania zberu etnických dát je možnosť časovej analýzy už existujúcich databáz. Atlas rómskych komunití, EU SILC MRK a ďalšie výskumy sú v súčasnosti už do tej miery metodicky etablované, že pokračovanie v nastavených metodikách môže znamenať reálnu šancu na časové porovnanie dát. Je nevyhnutné pripomenúť alarmujúci fakt, že primárnym zdrojom financovania výskumov Atlas rómskych komunití 2019, EU SILC MRK, ako aj zberu dát Zdravých regiónov boli eurofondy, pričom v doterajších návrhoch na definovanie nového programovacieho obdobia chýba akokoľvek zmienka o ich pokračovaní. Popritom je pravidelné opakovanie týchto zberov – podľa našej mienky v prípade Atlasu minimálne raz za desať rokov, v prípade EU SILC MRK raz za päť rokov – nevyhnutné, ak si chceme zachovať kvalitnú informovanosť o stave životných podmienok v daných komunitách.

Preto si myslíme, že je veľmi dôležité, aby sa zachoval ekosystém etnických dát zbieraných na Slovensku. Za osobitne dôležité považujeme ďalšie zachovanie Atlasu rómskych komunití, nakoľko práve táto séria publikácií slúži ako opora výberu aj pre ostatné výskumy. Priebežná aktualizácia práve tohto zdroja dát je pritom v záujme nielen a nie najmä výskumníkov, ale predovšetkým tých, ku ktorým sa vďaka poznaniu reality správne nastavené pro-menšinové opatrenia aj dostanú.

4.7 Zoznam použitej literatúry

- Autorský kolektív (2016) Záverečná správa z výskumu a sčítania ľudí bez domova na území mesta Bratislavy v roku 2016. Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny.
- Autorský kolektív (2018) Metodika sčítania obyvateľov z hľadiska ich príslušnosti k národnosti alebo etniku so zreteľom na materinský jazyk. Bratislava: Úrad splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny.
- Autorský kolektív (2020) Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením. Bratislava: Ministerstvo financií.
- Belák, Andrej (2020) Úroveň podmienok pre zdravie a zdravotné potreby vo vylúčených rómskych osídleniach na Slovensku. Bratislava: Zdravé regióny.
- Bojko, M. et al. (2018) Inklúzia Rómov je potrebná aj v zdravotníctve. Bratislava: Inštitút finančnej politiky.
- European Court of Auditors (2016) EU Policy Initiatives and Financial Support for Roma Integration: Significant Progress Made over the Last Decade, but Additional Efforts Needed on the Ground. Luxembourg: European Court of Auditors.
- Farkas, L. (2017) Data collection in the field of ethnicity. Analysis and comparative review of equality data collection practices in the European Union. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Grauzelová, T. a Markovič, F. (2020) Príjmy a životné podmienky v marginalizovaných komunitách. Vybrané ukazovatele zo zisťovania EU SILC MRK 2018. Bratislava: Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity.
- Hidas, S., Lafférsóvá, Z. a Machlica, G. (2018) Inklúzia Rómov je celospoločenskou výzvou. Bratislava: Inštitút finančnej politiky.
- Kováčová, Y. a Vlačuha, R. (2020) EU SILC 2019. Zisťovanie o príjmoch a životných podmienkach domácností v SR. Bratislava: Štatistický úrad Slovenskej republiky.
- Marcinčin, A. a Marcinčinová, L. (2009) Straty z vylúčenia Rómov. Kľúčom k integrácii je rešpektovanie inakosti. Bratislava: Open Society Foundation.
- Marcinčin, A., Kocanová, E. a Kovács, L., (2021) Analýza programu podpory 12 najmenej rozvinutých okresov za roky 2015-2020. Bratislava: Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie.
- Mušinka, A. et al. (2014) Atlas rómskych komunití na Slovensku 2013. Bratislava: UNDP.
- Mušinka, A. a Pollák, M. (2013) 'Výskum Rómov na Slovensku. Niekoľko poznámok k limitám a obmedzeniam absencie komplexných dát', in Bittnerová, D. (ed.) Etnické komunity. Romové. Praha: Fakulta humanitných štúdií Univerzity Karlovy v Praze.
- Mušinka, M. a Mušinka, A. (2011) Národnostná menšina pred zánikom: štatistický prehľad rusínsko-ukrajinských obcí na Slovensku v rokoch (1773) 1881-2001. Prešov: Centrum antropologických výskumov.
- Radičová, I. et al. (2004) Atlas rómskych komunití na Slovensku 2004. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky.
- Ravasz, Á. et al. (2018) Metodický výklad k používaniu etnických kategórií pri nastavení štátnych integračných politík. Bratislava: Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity.
- Ravasz, Á., Kovács, L. a Markovič, F. (2020) Atlas rómskych komunití 2019. Bratislava: Veda.
- Ravasz, Á. a Kovács, L. (2021) Sčítanie obyvateľstva a interpretácia druhej národnosti. Bratislava: Inštitút Mateja Bela.
- Škobl, D., Leončíkas, A. a Štěpánková (2008) Etnicita ako štatistický ukazovateľ pri monitorovaní životných podmienok a diskriminácie. Bratislava: UNDP.
- ÚSVRK, webové sídlo [22.9.2021].